

renden van!). kitűnő jellemrajzot írt Hatvani István professzorról, a debreceni boszorkánymesterről és a XVIII. századi Jászberényi Pálról, Rákóczi György kollégiumának kiváló tanítójáról, majd oxfordi tanárról és londoni nevelőről.

A magunk speciális szempontjából különösen becses szerzőnk könyvében a XXIX. fejezet, melyben Szilágyi Istvánnak mint embernek, de főként mint pedagógusnak összefoglaló jellemzését adja a 191—195. lapokon: »Kincses nagy lelkének — úgymond — az oktatás valóságos éltető eleme. Amit diákjainak, az ő »fiainak« mondani akar, arra őt széleskörű tudományos felkészültségén kívül egy nagy és gazdag mult nemes hagyományai, a maga nagy élete, mint dús tapasztalatok kimeríthetetlen kincstára, a gondjaira bízott ifjúság iránt érzett szeretete és mindennek fölött az az odaadó, kitartó törekvés ösztökéli, hogy a hazának hű és hasznos polgárokat neveljen, attól a meggyőződéstől áthatva, hogy a magyarság örhelyein csak hazafias és vallásos szellemben nevelt új nemzedékek válthatják fel a kipróbált öregeket. Fajának lángoló szeretetével, mérhetetlen és ragyogó nemzeti eszménységével, mely oktató szavaiban ezerszer és ezerszer felcsendül, megigézi áhítattal hallgató diákjai fogékony lelkét. Tudása nagy, mély, részletező, egyetemes, mindenre kiterjedő és mindenre feleletet adó. Mondanivalóit hazafias érzés sugallja és bármiről beszél, előadásában a nemzeti vonásokat mindig kiemeli, kidomborítja. Tanítási módszerében a régi, jól bevált, klasszikus irányelmet tartja szem előtt: »Qui bene distinguit, bene docet«. A továbbiakban is lelkes szavakkal ismerteti nevelői eljárásának különféle vonásait. Összefoglaló pedagógiai jellemrajzát avval a megállapítással fejezi be, — anticipálva Szilágyira nézve, egy napjainkban felismert törekvésnek, a nemzetnevelésnek lényegét — »Szilágyi líceuma ott az északkeleti nemzetiségek sötét tengerében valóságos világítótornya a magyarságnak és ő, mint annak igazgatója, valóságos apostola egy mélyen átértett magasztos hivatásnak: a nemzetnevelésnek«.

Érdekes, hogy szerzőnk, ki — bár könyvéből kitetszőleg nagyműveltségű ember — nem céhbeli író és nem pedagógus, mégis, mint egyikük Szilágyi István már igen gyérszámú, magas életkorra jutott öregdiákjainak, pompás könyvet alkotott a szívéhez közelállott férfiúról s ezzel példát adott arra, hogy a hálás és nemes lelkesedés mit tehet ilyen téren, miképpen mentheti meg a feledéstől az utókor számára jeles pedagógusok, nagyhatású tanárok és nevelők emlékét s hogyan szolgálhatja nemcsak neveléstörténeti irodalmunk gazdagodását, de egyben előkészítheti egy-egy részlet kidolgozásával művelődési életünk képének teljes szintézisét.

A magyar közoktatásügy sok jelese a távolabbi s közelebbi multból egyaránt, várja még neveléstörténeti irodalmunkban a Szilágyi Istvánéhoz hasonló, valóban megérdemelt, kegyeletes feltámadást.

Gyulai Agost.

Weis István: Hazánk társadalomrajza. (Nemzetnevelők Könyvtára I. 17.) Budapest, 1942. 8-r., 168 l.

A *Mai magyar társadalom* s a *Hová?* írójáról eleve feltételezhetjük, ha nem is hangsúlyozná a bevezetésben, hogy hangzatos szölamok és elfoglaltság nélkül törekszik arra, hogy bemutatassa e művében a magyar társadalom összetételének tükörképét. Nem bírál, hanem tárgyilagosan leírja a tanya, a falu, a város, a parasztság, a középosztály, a felsőosztály és az alsóosztály életében, az élethivatásokon belül, a szellemi életben, a visszacsatolt országrészek életében tapasztalható jelenségeket, s kimutatja a magyar

léleknek azokat a tényezőit, melyeknek a magyar társadalom kialakulására, alkotó elemeinek meghatározására hatásuk van.

Mindezzel nyilvánvalóan nagy feladatra vállalkozott. Amióta ugyanis nálunk is az érdeklődés középpontjába került a társadalom, azóta addigi szegényes társadalomismereti irodalmunk annyira megsokszorozódott, hogy nem csekély figyelemre és állandó bírálatra volt szükség ahhoz, hogy e társadalomleírás számára kiválogathassa a legjellemzőbb s egyben megbízható anyagot.

Szerzőnk azzal is jó szolgálatot teljesített, hogy utalásainál tekintettel volt e mű olvasóira. Irodalmi jegyzeteiben, — a tárgyalás sorrendjében, — főleg olyan munkákra utal, amelyek tanügyi emberek számára hozzáférhetők.

Azt akarjuk, — hangsúlyozza szerzőnk, — hogy lehető sokan gondolkozzanak társadalmi jelenségeinken és elemezve őket jussanak annak felismerésére, hogy társadalmunk egészséges átalakítása nélkül nem erősödik meg állami létünk s az új Európában is nehezebben találjuk meg helyünket.

Váradí József.

Schwartz Erzsébet: Magyarországi latin grammatikák² és szótárak a XVI. században. Budapest, 1942. 8-r., 115 lap.

Értekezésében a szerző igen érdekes témát dolgoz fel, de csak tűrhető eredménnyel. A dolgozat legsikerültebb része még az, ahol Sylvester János, Honterus János és Molnár Gregorius grammatikáit részletesebben ismerteti, forrásaikat vagy mintáikat kimutatja és jelentőségüket méltatni próbálja. Hasonlóképpen a hazai latin-magyar szójegyzetekről szóló fejezet is használható, azzal, hogy az eddigi kutatásokat összefoglalja. De már ebben is találhatóak elcsúszott részek, főként a méltatásban (pl. Pesthy Gábor). A bevezető rész ellenben, amelyben »a latin oktatás történetéről« és »a grammatika történeti áttekintéséről« szól, egészen vázlatos és elnagyolt: a fejlődést, de még csak a történeti folyamatosságot sem tudja megrajzolni, hiányok is vannak benne (pl. Beda, Alkuin) Ha Paulsen könyvét (*Geschichte des gelehrten Unterrichtes, I.*) ismerte volna, alkalmasint ezt a részt másként írja meg. Az iskolák olvasmányi anyagát tárgyaló fejezet is gyöngye: ez a részlet egyébként is csak laza szálakkal függ össze az értekezésnek a címben is megjelölt tárgyával és inkább külön feldolgozást érdemelne. A szerző itt voltaképpen csak kivonatolja Finácyt anélkül azonban, hogy a pedagógiai szempontokat figyelembe venné. Ez a hiány az értekezésen végig megállapítható. A szerzőnek különösen az összefoglalásokban és a befejezésben alkalmas lett volna valamelyest pedagógiailag is — a korabeli iskola és a tanulás szempontjából — lemélni a tárgyalt grammatikák és szótárak jelentőségét. Ebből semmit sem kapunk, az összefoglalások azzal, hogy folyton a mai állapotot veszik az összehasonlítás alapjául, egészen tökéletlenek. A szerző ezekben egyébként is folyton ismétli magát.

A témaért ílymódon valóban kár: a szerző nem sokat hozott ki belőle. A dolgozatnak mégis érdeme, hogy nyelvtani szempontból rávilágít XVI. századbeli iskolai grammatikáinkra, tárgyalja diszpozíciójukat, a nyelvtani kategóriákról adott meghatározásaikat, bemutat egy-két szemelvényt nyelvtani paradigmáikból és megállapítani törekszik, hogy esetenként mi az új bennük s mennyiben függenek mintáiktól.

I. p.